BEZPEČNOSŤ PODNIKU - VÝZNAMNÝ ČINITEĽ SÚČASNOSTI

BUSINESS SECURITY – IMPORTANT CONTEMPORARY FACTOR

Libor GAŠPIERIK, Josef REITŠPÍS, Petr SELINGER[1]

SUMMARY

The article characterizes the enterprise in the conditions of Slovak Republic, analyses processes performed within enterprises and devotes to the place and functions of security. The authors solve interdependence of security and basic functions of the enterprise, ongoing processes and security management lexis.

KEY WORDS: *security, enterprise, security system, process approach*

ÚVOD

Pojem bezpečnosť zrejme nemôže mať celkom jednoznačne stanovený obsah. Jeho obsah určuje doba, v ktorej sa jednotlivec a dané spoločenstvo nachádza. Do danej doby sa premieta spoločenská realita, ktorá je funkciou mnohých činiteľov. K základným z nich patrí činiteľ politický, ekonomický, societárny, sociálny, ekologický, informačný, technologický, vnútorný a vojenský a tieto činitele vchádzajú do štruktúry bezpečnosti. Takto chápaná bezpečnosť ovplyvňuje dianie každého jednotlivca a sociálnej skupiny. Každá organizácia a teda i podnik je nútený riešiť otázku svojej bezpečnosti.

1. ZÁKLADNÝ POPIS PODNIKU

Charakteristika podniku

Z angl. firm, business, enterprise znamená označenie určitého typu organizačnej jednotky, ktorej základnou funkciou je podnikanie – preto ho nazývame aj podnikateľský subjekt. Výkladový slovník ekonomických pojmov podnik, organizáciu približuje ako „základný článok ekonomiky, ktorý vystupuje v právnych vzťahoch vo svojom mene a nesie zodpovednosť, ktorá z týchto vzťahov vyplýva“. Obchodný zákonník v §5 definuje podnik ako „súbor hmotných, ako aj osobných a nehmotných zložiek podnikania.“ (Zákon č.513/1991 Zb.)

Procesy v podniku

Proces je sled prirodzenej alebo spoločnosťou zavedenej postupnosti operácií alebo udalostí, trvajúcich určitú dobu, v určitom priestore vyžadujúcich zdroje pre svoju činnosť, ktorý produkuje nejaký výsledok. Proces je možné identifikovať na základe zmien, ktoré vykonáva vo vlastnostiach jedného alebo viacerých objektov, na ktoré vplýva.

Proces sa môže charakterizovať ako jednorazový, opakujúci sa alebo periodický. Jednorazový proces sa vyskytne iba raz. Väčšina prírodných alebo spoločnosťou zavedených procesov sa opakuje. Procesy opakujúce sa a vyznačujúce sa stálosťou sa považujú za periodické.

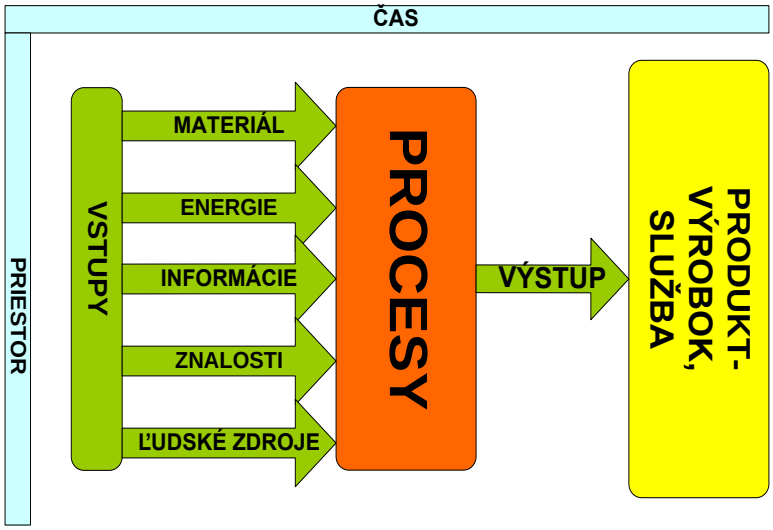
V podniku prebiehajú tiež procesy. Samotný výrobný proces pozostáva z celého radu pracovných, automatických aj prírodných procesov a je ohraničený časovým intervalom, v ktorom sa východiskové vstupy premieňajú na výstupy (obr. č. 1).

Výrobný proces sa môže charakterizovať ako tvorivý proces, ktorého funkciou je tvorba úžitkových hodnôt a predstavuje hlavnú činnosť podniku. Medzi základné aspekty jeho členenia patrí:

- **výrobný program**

Podľa výrobného programu členíme podnik podľa toho, ako sa jednotlivé výrobné procesy podieľajú na tvorbe výstupných prvkov:

a) **hlavný výrobný proces** - súhrn operácií meniacich zloženie, akosť surovín, materiálov, ktoré priamo vstupujú do výrobkov a tvoria ich substanciu. Je základom výrobného programu v podniku a je v súlade s výrobným plánom.

Obr. 1. Procesy v podniku prebiehajúce v čase a v priestore

b) **pomocný výrobný proces** - zabezpečuje výrobu výrobkov a realizáciu výrobkov bezprostredne potrebných pre zabezpečenie chodu hlavného výrobného programu, ktoré však nevchádzajú do výrobkov a iba málokedy opúšťajú podnik (výroba výrobných pomôcok, údržbárske a opravárske práce).
c) **vedľajší výrobný proces** - zabezpečuje všetky druhy energií (výroba elektrickej energie, stlačeného vzduchu a pod.).
d) **pridružený výrobný proces** - v rámci neho sa realizuje výroba výrobkov, ktorá bezprostredne nesúvisí s výrobným plánom alebo výrobným programom podniku.

- **účasť prírody, človeka a techniky**

Podľa účasti prírody, človeka a techniky členíme výrobné procesy na:
a) **prírodné procesy** - východiskový materiál sa účelne mení pôsobením prírodných síl.
b) **pracovné procesy** - pracovná sila pôsobí pri použití náradia, strojov, zariadení na surovinu tak, aby ju cieľavedome premenila na hotový výrobok. Tu patria hlavne VP chemickej a mechanickej výroby.
c) **automatické procesy** - premena suroviny na hotový výrobok.
d) **zariadení samočinne** (bez priameho vplyvu človeka).

- **použitá technológia**

Podľa použitej technológie rozlišujeme:
a) **ťažobné technologické procesy** - surovina sa 1x dostáva do styku s pracovnou silou a výrobným zariadením.
b) **mechanické technologické procesy** - nemení sa podstata spracovávanej suroviny, mení sa jej tvar a veľkosť.
c) **chemické technologické procesy** - mení sa vlastnosť spracovávanej suroviny.
d) **biochemické procesy** - mení sa podstata spracovávanej suroviny vplyvom prírodných procesov.
e) **energetické technologické procesy** - spojené v výrobou elektriny, pary, plynu a pod.

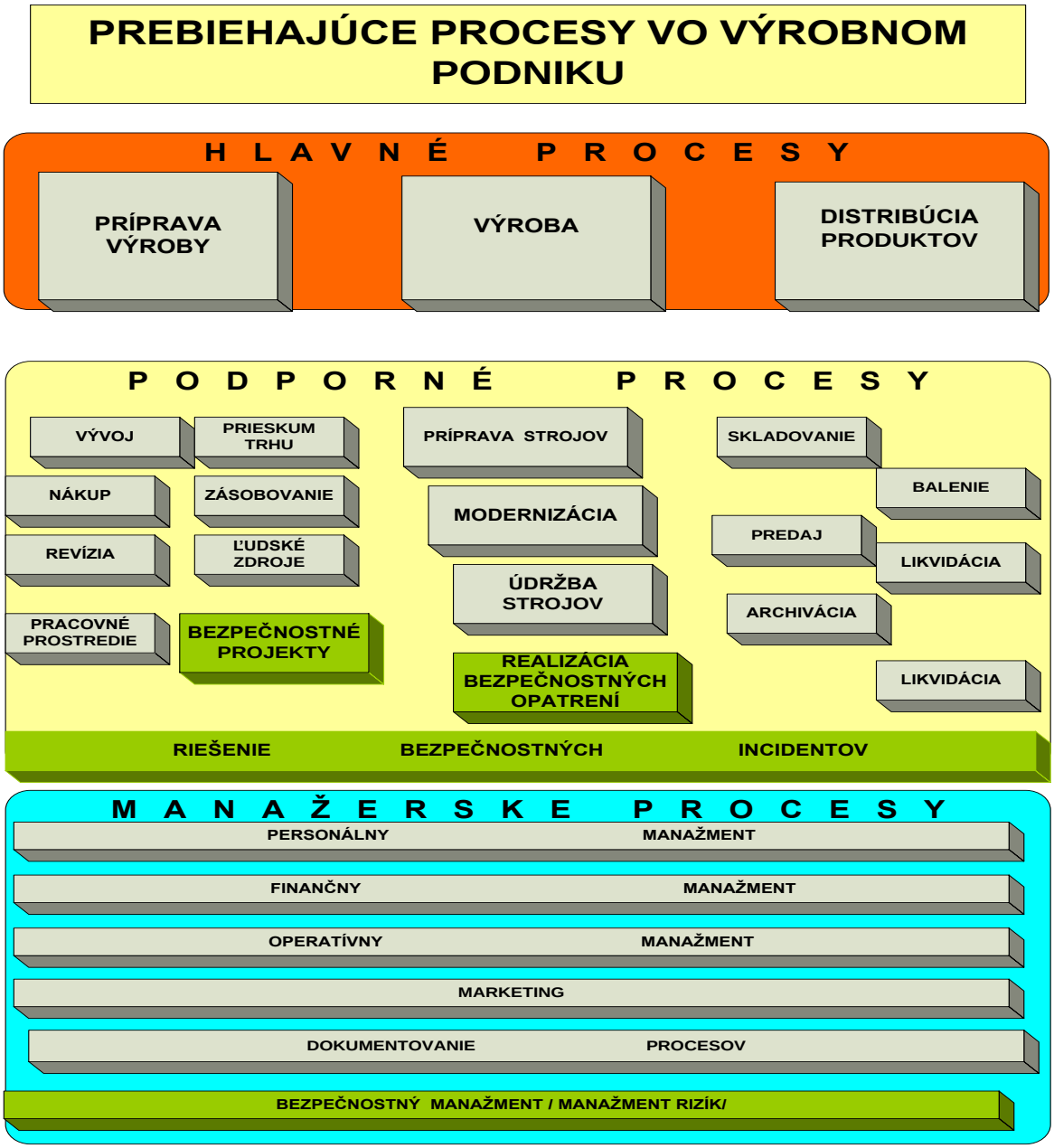
- **skladba výrobkov**

Podľa skladby výrobkov členíme výrobné procesy na 3 základné výrobné fázy, ktoré sa vyznačujú technickou, priestorovou a časovou ucelenosťou:
a) **predhotovujúca fáza** - východiskový materiál a suroviny sa spracovávajú na polotovary a polovýrobky, určené na ďalšie spracovanie.
b) **zhotovujúca fáza** - vyrábajú sa jednotlivé súčiastky výrobku.
c) **dohotovujúca fáza** - činnosti, pri ktorých sa zo súčastí a uzlov vyrábajú výrobky.

- **spôsob a miera opakovateľnosti výroby**

Podľa spôsobu a miery opakovateľnosti výroby členíme výrobný proces na:
a) **pretržitý** - výroba sa preruší v závislosti od organizácie práce, resp. potrieb podniku.
b) **nepretržitý** - kontinuálny proces obyčajne v chemických či hutníckych výrobách; preruší sa len pri opravách a vo výnimočných prípadoch.
c) **cyklický** - opakuje sa v pravidelných cykloch a hovoríme o sériovosti výroby.
d) **necyklický** - ide o sporadickú výrobu, ktorá je charakteristická pre kusový typ výroby.

V prebiehajúcich procesoch v podniku má svoje nezastupiteľné miesto i bezpečnosť (obr.2). Jej miesto je hlavne v podporných procesoch, v rámci ktorých sa riešia vzniknuté vzniknuté bezpečnostné incidenty, vypracovávajú sa bezpečnostné projekty, ktoré sa následne realizujú. Významné miesto má bezpečnosť i v manažérskych procesoch. V rámci nich sa jedná o dva na seba nadväzujúce manažérske procesy. Prvý proces je bezpečnostný manažment, v rámci ktorého sa určuje bezpečnostná stratégia podniku a vypracováva sa základná bezpečnostná dokumentácia, predovšetkým bezpečnostná politika a bezpečnostný plán podniku. Ustanovenia Bezpečnostnej politiky sa potom premietajú do samostatných bezpečnostných dokumentov, napríklad vypracovanie Bezpečnostného plánu podniku, alebo sa zapracovávajú do iných dokumentov podniku, napríklad Organizačného poriadku. Druhý proces je manažment rizík, ktorý sa obyčajne riadi slovenskou technickou normou Manažérstvo rizika (AS/NZS: 1999), STN 01 0380.

Obr. 2. Prebiehajúce procesy vo výrobnom podniku a miesto bezpečnosti v nich

2. BEZPEČNOSŤ PODNIKU

Pod pojmom bezpečnosť podniku sa rozumie sústavné a efektívne využívanie bezpečnostného systému, ktorý vytvára podmienky pre plnenie funkcií podniku a dosahovanie vytýčených cieľov podniku v stabilnom bezpečnostnom prostredí. To predpokladá aktívny prístup podniku najmä v smere [2]:

- systematického hodnotenia bezpečnostného prostredia,
- odhaľovanie potencionálnych narušiteľov bezpečnostného prostredia, to je KTO, alebo ČO je narušiteľom bezpečnosti,
- definovanie aktív, resp. chráneného záujmu (KOHO alebo ČO chrániť).
- nepretržitého odhaľovania rizík svojej bezpečnosti, tzn. identifikovania KÝM A ČÍM môže byť narušená bezpečnosť,
- nepretržitého odhaľovania príčin bezpečnostných rizík, tzn. zisťovania, PREČO môže byť ohrozená bezpečnosť,
- včasného vytvorenia bezpečnostnej stratégie podniku, efektívneho bezpečnostného
- systému na ochranu svojich aktív a jeho trvalou akcieschopnosťou (AKO chrániť),
- vypracovanie a realizácia bezpečnostnej dokumentácie.

Prečo bezpečnosť pre podnik?

Odpoveď na túto otázku sa nachádza v celkovom chápaní bezpečnosti, z ktorej je potrebné vybrať činitele, ktoré najvýraznejším spôsobom ovplyvňujú bezpečnosť podniku a v tom i prebiehajúce procesy v podniku (obr. č. 5). Sú to tieto oblasti:

- Ochrana citlivých - dôverných informácií (identifikácia a klasifikácia dôverných informácií, spracovanie zoznamu citlivých informácií, spracovanie smernice na ochranu dôverných informácií, administratívna a personálna bezpečnosť, školenia, poučenia, poradenstvo).
- Ochrana osobných údajov [9] (identifikácia a klasifikácia spracovávaných osobných údajov, personálny bezpečnosť v oblasti ochrany osobných údajov, identifikácia informačných systémov, spracovanie bezpečnostného projektu v súlade s § 16 zákona č. 428/2002 Z. z. o ochrane osobných údajov v znení neskorších predpisov, školenia (poučenia) oprávnených osôb, zodpovedných osôb, poradenstvo).

Každý podnik má vypracované stratégie pre svoj rozvoj a jednou zo stratégií je i oblasť bezpečnosti /obr. č. 3/.

Obr. 3. Stratégie riadenia podniku

Strategický zámer podniku v oblasti bezpečnosti má svoju štruktúru, ktorá je schematicky znázornená na obrázku č. 4. Jej implementácia do manažmentu podniku vytvára vhodné podmienky pre dosiahnutie optimálnej bezpečnosti.

Obr. 4. Štruktúra tvorby bezpečnosti v podniku

Fyzická bezpečnosť a objektová bezpečnosť (analýza existujúceho stavu, návrh a optimalizácia riešenia, spracovanie štúdie resp. projektu na zabezpečenie objektov, chránených priestorov, areálu spoločnosti, organizácie, realizácia a dodávka zariadení fyzickej bezpečnosti (elektrické zabezpečovacie systémy, prístupové a dochádzkové systémy, kamerové systémy, mechanické zábranné prostriedky napr. bezpečnostné dvere, zabezpečenie perimetru, inštalácia úschovných objektov, zariadení na likvidáciu nosičov citlivých informácií).

Informačná bezpečnosť (analýza existujúceho stavu, identifikácia rizík, návrh riešení informačnej bezpečnosti pri ochrane citlivých informácií podľa potrieb zákazníka resp. jeho požiadaviek (napr. šifrová ochrana informácií, bezpečnostné projekty podľa STN ISO/IEC 17799, STN ISO/IEC TR 13335).

Riešenie bezpečnostných incidentov (identifikácia možných bezpečnostných incidentov, klasifikácia bezpečnostných incidentov, spracovanie metodiky na vyšetrovanie bezpečnostných incidentov). Krízové a havarijné plány (identifikácia prvkov kritickej infraštruktúry podniku a možných následkov na jednotlivé aktíva, Identifikácia možných ohrození, spracovanie krízového plánu, spracovanie plánu obnovy činnosti identifikovaných zariadení (napr. informačné systémy, technické a výrobné prostriedky).

Obr. 5. Oblasti, ktoré ovplyvňuje bezpečnost

ZÁVER

Podniky sú charakterizované zložitou štruktúrou, väzbami s okolím, svojimi funkciami a inými činiteľmi. Sú zamerané na uspokojovanie potrieb trhu pri dosahovaní maximálnych ziskov a inej prosperity. Oblasť bezpečnosti je tá oblasť, na ktorú v mnohých prípadoch sa zabúda, podceňuje sa a rieši sa len v nevyhnutných dimenziách. Spravidla vtedy, keď je samotná bezpečnosť podniku narušená. V článku sme chceli poukázať na systémový prístup riešenia základnej bezpečnosti v prebiehajúcich podnikových procesoch a pri vypracovaní dokumentácie.

Literatúra

[1] MIKOLAJ, J. - HOFREITER, L. a kol.: Terminológia bezpečnostného manažmentu. Multiprint s.r.o. Košice 2004.
[2] HOFREITER, L.: Bezpečnosť, bezpečnostné rizika a ohrozenia. EDIS – vydavateľstvo ŽU. Žilina 2003.
[3] GAŠPIERIK, L.: Prevencia kriminality a inej protispoločenskej činnosti. Multiprint s.r.o. ISBN 978-80-970410-0-7. Žilina 2010.
[4] LOVEČEK, T. : Nové štandardy a normy bezpečnosti informačných systémov. Časopis ALARM 2/2004.
[5] REITŠPÍS, J. a kol.: Manažérstvo bezpečnostných rizík, EDIS – vydavateľstvo ŽU. ISBN80-8070-328-0. Žilina, 2004.
[6] Zákon č.513/1991 Zb.
[7] http:/www.fsc-ov.cz
[8] http:/www.besoft.sk